

Góra Świętej Anny – przekaz znaczeń przestrzeni

mgr inż. arch.
IWONA WILCZEK
Politechnika Opolska
Wydział Budownictwa i Architektury
ORCID: 0000-0003-3711-3095

Góra Św. Anny jest ośrodkiem kultu i centrum pielgrzymkowym o długiej historii, jest też miejscem pamięci związanym z historią III powstania śląskiego. To ważny punkt na mapie Górnego Śląska, którego znaczenie wykracza poza granice Polski. W artykule przeanalizowano werbalne i niewerbalne elementy przekazu tej przestrzeni. Celem pracy jest wykazanie, że znaczenie miejsca definiują zarówno czynniki społeczno-kulturowe, jak i walory krajobrazowe miejsca.

Góra Św. Anny jest miejscem o wyjątkowym charakterze i silnej tożsamości. Funkcjonując od 2004 roku jako Pomnik Historii, jest symbolem religijnym, patriotycznym, a jednocześnie cenną enklawą przyrodniczą i geologiczną. Sanktuarium z bazyliką i klasztorem Franciszkanów, znajdujące się na szczycie wzgórza, datuje swoją historię od końca XV wieku, powstała wtedy pierwsza kaplica św. Jerzego, ufundowana przez ród Strzałów [1]. Historia tego ośrodka kultu religijnego ma bogate osadzenie w literaturze [1, 2, 3]. Z racji położenia geograficznego Góra Św. Anny była ważnym punktem strategicznym i miejscem walk w czasie III powstania śląskiego w 1921 roku. W okresie międzywojennym stała się symbolem śląskiej tożsamości, walki o polskość Śląska, o jego przynależność do Polski [4]. Powstanie w 1988 roku parku krajobrazowego było formalnym potwierdzeniem wyjątkowości przyrodniczej tej części regionu.

Wiele opracowań naukowych jest poświęconych Górze Św. Anny pod kątem jej znaczenia jako miejsca kultu religijnego [1, 2, 3, 5, 6]. Liczne publikacje dotyczą historii powstań śląskich i symbolicznego znaczenia tego miejsca walki o polskość [2, 4, 7, 8, 9]. Niniejsze opracowanie w sposób całościowy analizuje historyczne, kulturowe i przyrodnicze znaczenie tej przestrzeni oraz jej przekaz.

Historia miejsca

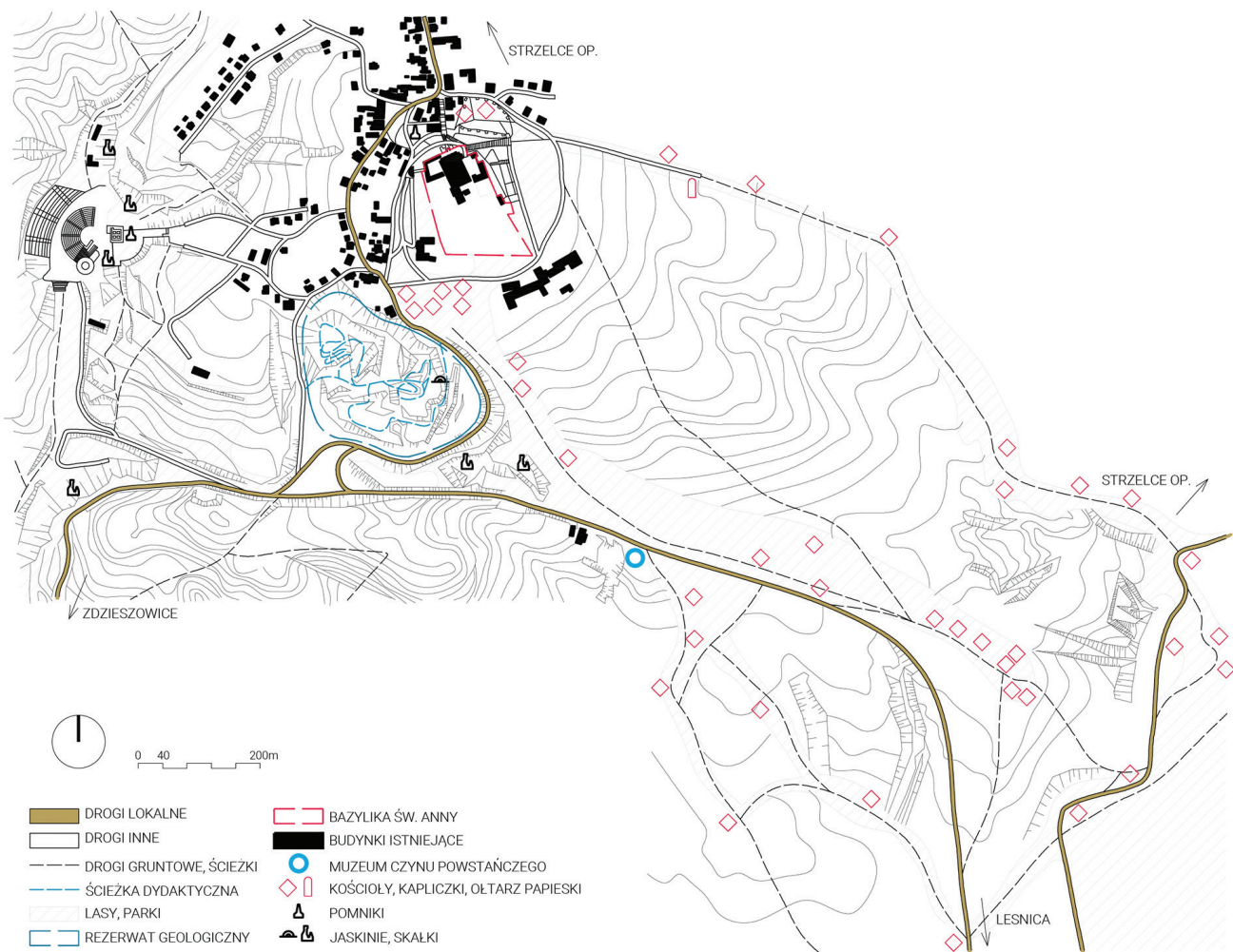
Góra Św. Anny (niem. Sankt Annaberg, śląska historyczna nazwa Góra Chelmska, Góra Chelm) znajduje się w powiecie strzeleckim, w środkowo-wschodniej części woj. opolskiego na Górnym Śląsku. Jest to charakterystyczne, najwyższe wzniesienie równiny kłodnicko-nadodrzańskiej (406 m n.p.m.), wypiętrzone po północnej stronie rzeki Odry, oraz miejscowość o tej samej nazwie.

Znaczenie Góry Św. Anny, niezmiennie od ponad pięciuset lat, jest związane przede

wszystkim z jej pierwotną funkcją – miejsca kultu. Początkowo był to kult pogański, związany z plemieniem Opolan zamieszkujących te okolice w IX w. n.e. [1, 10]. Sanktuarium z bazyliką Św. Anny jest ośrodkiem religijnym, którego początkiem była drewniana kaplica św. Jerzego, wybudowana na wzgórzu ok. 1480 roku. W 1655 roku hrabia Melchior Ferdynand de Gaschin sprowadził na Górę Chelmową franciszkanów – reformatów oraz wybudował pierwszy, drewniany klasztor [10]. W latach 1700–1709 ród Gaszynów ufundował 33 kaplice kalwaryjskie. Centrum pielgrzymkowe miało znaczenie międzynarodowe, przyjeżdżali tu Polacy, Niemcy, Czesi, Morawianie i Słowacy. Jednym z elementów kultu jest gotycka figurka św. Anny Samotrzeciej nieznanego autora, pochodząca z przełomu XV/XVI wieku. Obecny klasztor oraz przebudowa kościoła zostały zrealizowane w II połowie XVIII wieku [10]. Pomimo trzykrotnego wysiedlenia franciszkanów

Rys. 1. Wzgórze z sanktuarium, widok od południa, z trasy kalwarii; źródło: fot. autorki, 2021

Rys. 2. Góra Św. Anny; źródło: opracowanie własne na podstawie [10]

ranga sanktuarium nie zmalała, na ruch pielgrzymkowy nie miały też wpływu wojny i powstania śląskie.

Górny Śląsk, od połowy XVIII wieku będący częścią Niemiec, stanowił na początku XX wieku obszar wielokulturowy i tygiel narodowościowy, mieszkali tu obok siebie Ślązacy, Polacy i Niemcy. W 1918 roku, po odrodzeniu się Rzeczypospolitej Polskiej, wśród polskojęzycznych mieszkańców regionu coraz wyraźniejsze stały się nastroje niepodległościowe. Na mocy traktatu wersalskiego z 28 czerwca 1919 r. w 1920 roku przeprowadzono plebiscyt, który miał rozstrzygnąć o przebiegu granicy między Polską i Niemcami na Górnym Śląsku. Poprzedziły go akty propagandowe i terror (po obu stronach), liczne strajki, manifestacje i wiece, będące przejawem coraz silniejszych antagonizmów polsko-niemieckich, a wreszcie wybuch dwóch pierwszych powstań śląskich. Przegrany dla Polski plebiscyt oraz ryzyko utraty całego obszaru przemysłowego Górnego Śląska zmobilizowało Wojciecha Korfanteego i jego zwolenników do przygotowania wybuchu największego, III powstania śląskiego [4]. Góra Św. Anny, z racji położenia geograficznego oraz bliskości węzłów komunikacji kolejowej, kolejowej i wodnej, stała się ważnym punktem taktycznym.

Oddziały powstańcze wkroczyły tu już

3 maja 1921 roku. Największa bitwa III powstania śląskiego miała miejsce u stóp Góry Św. Anny [4], a walki w rejonie wzgórza trwały do 6 czerwca 1921 roku. W wyniku powstania ostateczny podział Górnego Śląska był korzystniejszy dla Polski [4]. Choć Góra Św. Anny pozostała na terenie Niemiec, od tamtej pory rosło jej znaczenie jako symbolu patriotyczno-narodowego, zwłaszcza w okresie międzywojennym miało ono silny wydźwięk antyniemiecki [4]. Wraz z przejściem władzy przez Adolfa Hitlera w 1933 roku nasiliły się działania władz w celu zmiany symbolicznego – religijnego i politycznego – znaczenia Góry Św. Anny. W latach 1934–1936 został tu wybudowany amfiteatr (niem. Thingplatz) przewidziany do organizacji nazistowskich imprez masowych (proj. Franz Böhmer, Georg Petrich, 7000 miejsc siedzących, 20 000 miejsc stojących). W latach 1936–1938 powstało mauzoleum (niem. Ehrenmal, proj. Robert Tischler) upamiętniające 51 Niemców poległych w czasie walk w 1921 roku [7]. Tym działaniom towarzyszyła zmiana nazwy miejscowości na świecką Annaberg oraz wprowadzenie licznych obostrzeń dotyczących bezpośrednio ludność cywilną [4].

W 1936 roku Bank Słowiański w Berlinie kupił i przekazał na rzecz Związku Polaków w Niemczech budynek byłej karczmy wraz z działką w Górze Św. Anny z przeznaczeniem na Dom Polski. Do wybuchu II wojny światowej organizowano tutaj zjazdy polskich organizacji, obozy harcerskie i kolonie ZHP w Niemczech [4]. W czasie II wojny światowej na przyległym terenie Niemcy urządzili obóz pracy dla Żydów, w Domu Polskim mieściła się jego komendantura. Pomnik Czynu Powstańczego zaprojektowany przez Xawerego Dunikowskiego powstał w miejscu wysadzonego mauzoleum w 1955 roku.

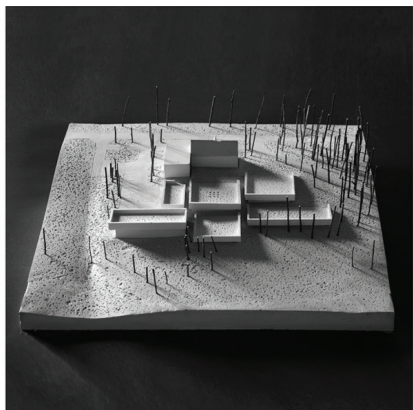
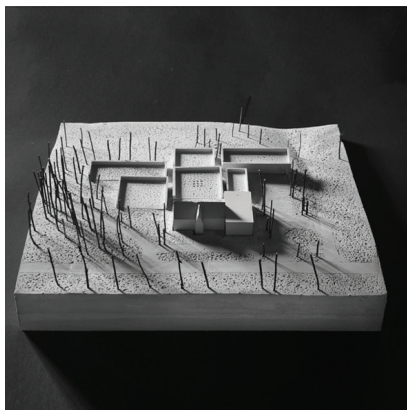
Park Krajobrazowy „Góra Św. Anny” został utworzony w 1988 roku na zachodnim końcu Wyżyny Śląskiej, tzw. Garbie Chelmu, w 2004 ustanowiono tu obszar chroniony Natura 2000 [10]. Rozciąga się z północnego zachodu na południowy wschód na odcinku ok. 20 km i szerokości ok. 5 km długości. Przyrodnicze znaczenie przestrzeni Góry Św. Anny jest związane z jej charakterystyką geograficzną, geologiczną (status geoparku krajowego w 2010 r.) oraz bogatą florą i fauną. Wyniesienie Garbu Chelmskiego przyczyniło się do jego odrębności klimatycznej, którą charakteryzują niższe średnie i maksymalne temperatury

Rys. 3. Dom Polski, siedziba Muzeum Czynu Powstańczego; źródło: fot. autorki, 2022

Rys. 4. Dolina z amfiteatrem, powyżej pomnik Czynu Powstańczego; źródło: fot. autorki, 2021

roczne oraz wyższe opady niż w pozostałej części regionu. Lasy zajmują 21% powierzchni parku, przeważają iglaste, bukowe i mieszane. Stwierdzono tutaj 137 stanowisk archeologicznych z różnych okresów, osiem najstarszych pochodzi z paleolitu, co świadczy o dogodnych warunkach osiedlania się ludzi [6]. Znajduje się tutaj ponad 200 zabytków kultury materialnej, obejmujących obiekty architektoniczne sakralne, mieszkalne, przemysłowe oraz elementy małej architektury. Na terenie parku funkcjonuje sześć rezerwatów przyrody, wytyczono cztery ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne, które umożliwiają poznanie jego walorów naturalnych i kulturowych [11].

W 2004 roku Góra Św. Anny – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy otrzymała status Pomnika Historii [12]. Ochroną objęto powierzchnię ok. 80 ha, na tym obszarze znajdują się m.in.: zespół klasztorny z bazyliką, kaplice kalwaryjskie, aleje i układ dróg, Dom Polski, Pomnik Czynu Powstańczego, amfiteatr oraz część parku krajobrazowego [12].

Analiza przekazu przestrzeni Góry Św. Anny

Przekaz znaczeń to komunikowanie treści i idei zawartych w przestrzeni lub obiektach architektonicznych, odbieranych zmysłowo i umysłowo. Przekaz werbalny dotyczy formalnych elementów przestrzeni postrzeganych bezpośrednio, w odbiorze zmysłowym. Przekaz niewerbalny odnosi się do wartości i znaczeń skojarzeniowych związanych z symboliką, pamięcią i funkcją społeczną miejsca oraz znaczeń związanych z cechami emocjonalnymi nadanymi przez odbiorcę [13].

W analizie przekazu znaczeń przyjęto podejście fenomenologiczne oraz jakościową strategię badawczą. Przeanalizowano dostępne materiały źródłowe – dokumenty drukowane oraz cyfrowe, a sama przestrzeń Góry Św. Anny została zbadana *in situ*. Podstawą opracowania analizy były założenia krytycznego regionalizmu K. Framptona [14] i prace K. Lynch [15], C. Norberga-Schulza [16, 17] oraz C. Alexandra [18].

Rys. 5. Rozbudowa Muzeum Czynu Powstańczego, koncepcja konkursowa P2PA (materiały dzięki uprzejmości pracowni P2PA)

Tab. 1. Analiza werbalnych elementów przekazu znaczeń; Źródło: opracowanie własne

KRYTERIA KRAJOBRAZOWE	
topografia i kontekst przestrzenny	charakterystyczne, jedyne wzgórze w okolicy, teren ukształtowany naturalnie
walory krajobrazowe przestrzeni	łagodne pagórki, zalesienie części terenu istniejące, widoczne liczne formacje skalne i geologiczne, zwłaszcza w rejonie amfiteatru
stopień zmiany krajobrazu	znaczny, związany z budową autostrady A4, która nieodwracalnie podzieliła teren parku
nasłonecznienie	teren dobrze nasłoneczniony
charakterystyczne widoki	widoki na wzgórze z daleka (od strony północno-wschodniej, północnej i północno-zachodniej), widok ze szczytu (w kierunku południowym i północnym), charakterystyczne sekwencyjne widoki, zwłaszcza w obrębie dróg kalwaryjskich po wschodniej stronie wzgórza
czytelność	spójny układ przestrzenny, czytelne wyodrębnienie stref zabudowanych i naturalnych
KRYTERIA ESTETYCZNE	
ocena wizualna	przestrzeń spójna, konsekwentnie zagospodarowana w obrębie wsi, nieliczne elementy dysharmonizujące, strefa kalwarii – układ bez zmian od momentu powstania
wrażenia haptyczne	nawierzchnie ścieżek, skały, formy geologiczne, faktury i materiały obiektów architektonicznych (kamienny amfiteatr, pomnik), współczesne elementy małej architektury w obrębie ścieżki dydaktycznej na terenie Rezerwatu Geologicznego
wrażenia słuchowe	dźwięki związane z sanktuarium (dzwony, śpiew, muzyka), dźwięki wsi (pojazdy, ruch pieszych), dźwięki naturalne (drzewa, ptaki)
wrażenia zapachowe i smakowe	zapachy związane z naturalnymi elementami krajobrazu
złożoność	krajobraz zróżnicowany, charakterystyczne widoki, sekwencje przestrzenne
KRYTERIA FORMALNE	
strefy	liczne strefy, częściowo definiowane przez naturalne ukształtowanie terenu wzgórza; strefa dróg kalwaryjskich, strefa zabudowy wsi z dodatkowo wyodrębnioną strefą sanktuarium, strefa amfiteatru i pomnika, strefa parku krajobrazowego (ścieżki piesze), kalwaria
drogi	droga samochodowa prowadząca przez wzgórze – główny szlak komunikacyjny, drogi kalwaryjskie uwarunkowane historycznie, szlaki piesze i ścieżki edukacyjne wytyczone na terenie parku krajobrazowego
węzły, silne centra i poziomy skali	sanktuarium na szczycie góry, amfiteatr, mniejsze centra – rynek w Górze Św. Anny, Dom Polski, kaplice osadzone w krajobrazie
punkty orientacyjne	sanktuarium na szczycie wzgórza, ołtarz papieski, pomnik autorstwa Xawerego Dunikowskiego
granice i krawędzie	krawędź kamieniołomu obok pomnika, wydzielony murami teren samego sanktuarium
rytm i charakter powtórzeń, lokalne symetrie	osadzone w przestrzeni wzgórza kaplice, rytm i układ siedzisk w amfiteatrze
kontrast	zabudowa miejscowości z górującą na szczycie bazyliką kontrastuje z terenem parku, w którym osadzona jest trasa kalwarii; kontrast zabudowy i naturalnego krajobrazu
podobieństwo	formy kaplic, różniących się wielkością, formy tradycyjnej zabudowy w obrębie Góry Św. Anny

Podsumowanie i wnioski

Przestrzeń Góry Św. Anny cechuje przekaz znaczeń obejmujący zarówno werbalne, jak i niewerbalne jego elementy. Dla narracji istotne jest splatanie się wątków kulturowych, historycznych i przyrodniczych w tym miejscu. Wyjątkowość tego terenu, który już od ponad pięciuset lat przyciąga odwiedzających, jego *genius loci*, to cechy naturalnego krajobrazu, społeczne i historyczne znaczenie oraz doświadczenia, związane z sakralną funkcją miejsca, które nadają mu określony charakter. To wszystko kształtuje tożsamość i definiuje specyfikę tej lokalizacji. Doświadczanie przestrzeni Góry Św. Anny jest związane z przemieszczaniem się, podejmowane przez odwiedzających aktywności mają różny charakter, są indywidualne lub zbiorowe, zawsze w otoczeniu naturalnego krajobrazu. To wszystko przekłada się na silną relację odbiorcy z miejscem. Wszystkie obiekty architektoniczne tej przestrzeni są osadzone w pejzażu, który podkreśla związek z historią, będąc jednocześnie źródłem doświadczeń estetycznych.

Pod koniec 2021 roku Muzeum Śląska Opolskiego, przy udziale Stowarzyszenia

Architektów Opolskich Oddział Opole, ogłosiło konkurs architektoniczny na opracowanie koncepcji rozbudowy Muzeum Czynu Powstańczego w Górze Św. Anny. W konkursie złożono dziewiętnaście prac. Część z nich została zrealizowana w ramach kolektywu przez zespoły współtworzące wystawę Młoda Polska, której pomysłodawcą był Piotr Śmierzewski – kurator 14. edycji Westivalu Architektury w Szczecinie [19]. Pierwszą nagrodę otrzymała koncepcja autorstwa pracowni P2PA z Wrocławia.

Powstające w ostatnich dziesięcioleciach współczesne obiekty realizowane w kontekście istniejącej architektury wprowadzają nowe doświadczenia przestrzenne i estetyczne, przez co podkreślają wartość istniejącej, historycznej architektury [20]. Sukces takich realizacji jest oparty w warstwie projektowej na wnikliwej analizie kontekstu historycznego, przestrzennego i architektonicznego. Realizacja pracowni P2PA, która ma powstać w najbliższych latach w sąsiedztwie Domu Polskiego, może otworzyć nowy rozdział w historii Góry Św. Anny. W miejscu uwarunkowanym historycznie, w nowym kontekście, powstaną ekspozycje

mówiące o trudnej historii regionu oraz o jego bogactwie przyrodniczym. Na nowo zdefiniowane zostaną relacje przestrzenne w tym rejonie, co wpłynie na przekaz przestrzeni. Dzięki silnej relacji z naturą krajobraz będzie w dalszym ciągu istotnym elementem tożsamości miejsca.

Bibliografia

- [1] E.S. Pollok, 2000, Góra Świętej Anny, Śląska świętość, Wydawnictwo Zyrwa.
- [2] W. Musialik (red.), 1997, Dziedzictwo duchowe i historyczne Góry Świętej Anny. Materiał z sesji naukowej odbytej na Górze Świętej Anny 5 listopada 1996 r., Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, Opole – Wrocław.
- [3] A. Hanich, 1999, Góra Świętej Anny – centrum pielgrzymkowe Śląska Opolskiego 1945–1999, Studium historyczno-pastoralne, Opole.
- [4] M. Fic, M. Masnyk, J. Ojdana, K. Szawan, 2021, Pamięć o III powstaniu śląskim w symbolach i wspomnieniach, Uniwersytet Opolski, Studia i monografie nr 616, Opole.
- [5] P. Wróblewski, 2010, Miejsca symboliczne na Górnym Śląsku: między sacrum a profanum, Górnośląskie Studia Socjologiczne nr 1, s.133-145.
- [6] J. Haubold, 2006, Der Gipfel der Symbolik: Der Sankt Anna-Berg als Verkörperung Oberschlesiens, w: P.O. Loew, C. Pletzing, T. Serrier (red.), Wiedergewonnene Geschichte: zur Aneignung von Vergangenheit in den Zwischenräumen Mitteleuropas, Veröffentlichungen des Deutschen Polen-Instituts Darmstadt 22, Wiesbaden: Harrassowitz, ISBN 9783447052979, s. 347–62.
- [7] J.L. Dobsz, 2005, Wrocławska architektura spod znaku swastyki na tle budownictwa III Rzeczy, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- [8] J.L. Dobsz, 1999, Góra Św. Anny – symbol uniwersalny, w: Sztuka Górnego Śląska na przecięciu dróg europejskich

Tab. 2. Analiza niewerbalnych elementów przekazu znaczeń; Źródło: opracowanie własne

KRYTERIA KULTUROWE	
dziedzictwo kulturowe	ośrodek kultu i centrum pielgrzymkowe o długiej historii, historyczne miejsce bitwy jest niematerialnym elementem dziedzictwa
symbolika	liczne elementy o charakterze symbolicznym (figurka św. Anny, kalwaria), przestrzeń <i>sacrum</i> ma znaczenie dla ludności narodowości polskiej, niemieckiej i śląskiej [5]
duch miejsca	tradycyjne miejsce pielgrzymek o znaczeniu międzynarodowym, miejsce pamięci związane z historią III powstania śląskiego
percepcja społeczna	miejsce kultu, miejsce pamięci, miejsce atrakcyjne krajobrazowo, emocjonalny związek z miejscem lokalnej społeczności [2], atrakcyjny cel wycieczek pieszych i rowerowych ze względu na przyrodnicze walory okolicy
KRYTERIA HISTORYCZNE I KONCEPTUALNE	
autentyczność miejsca lokalizacji	miejsce lokalizacji autentyczne, historycznie, kulturowo i przyrodniczo, lokalizacja sanktuarium i strefy <i>sacrum</i> – miejsca kultu św. Anny o ponad 500-letniej historii
kontekst historyczny	miejsce największej bitwy III powstania śląskiego, wydarzenia związane z historią Domu Polskiego, historia powstania amfiteatru oraz pomników
obecność i stan zachowania artefaktów	amfiteatr i pomnik wymagają remontu, kaplice remontowane sukcesywnie, bazylika – stan bardzo dobry, Dom Polski – planowana przebudowa i przywrócenie pierwotnego charakteru obiektu
unikatowość miejsca	miejsce wyjątkowe w skali regionu, znaczenie kulturowe, historyczne i religijne wykracza poza granice kraju
KRYTERIA FUNKCJONALNE	
funkcja	ciągłość historyczna sakralnej funkcji wzgórza – tradycyjne miejsce pielgrzymek, miejsce pamięci, miejsce organizacji wydarzeń patriotycznych upamiętniających historyczne wydarzenia, miejsce wycieczek i obcowania z naturą
obecność i charakter ekspozycji	kaplice osadzone w przestrzeni oraz elementy małej architektury (kaplice, liczne pomniki, krzyże) są jednocześnie elementem historycznym, amfiteatr i pomnik, ekspozycje przyrodnicze dotyczące walorów przyrodniczych oraz geologicznej charakterystyki miejsca (źródło informacji – tablice, grafiki)
wartość edukacyjna	duża wartość edukacyjna przestrzeni, współistnienie elementów historycznych i kulturowych, obiekty architektoniczne umożliwiają namacalny kontakt z historią
ruch i aktywność	ruch zwiedzających swobodny, możliwość samodzielnego odkrywania terenu, ruch związany z pielgrzymkami zorganizowany, niezmienny na przestrzeni lat, tradycja

i regionalnych. Materiały z V Seminarium Sztuki Górnośląskiej odbytego w dniach 14-15 listopada w Katowicach, Muzeum Śląskie, Katowice, s. 203–225.

[9] A. Tomaszewicz, J. Majczyk, 2021, In a Time Loop: Politics and the Ideological Significance of Monuments to Those Who Perished on Saint Anne Mountain (1934–1955, Germany/Poland), Arts 10: 17. <https://doi.org/10.3390/arts10010017>.

[10] D. Grochla, B. Wielgosik (red.), 2010, Walory historyczno-kulturowe Parku Krajobrazowego „Góra Św. Anny”, Studio Graphito, Oborniki Śląskie.

[11] B. Wielgosik, E. Pigulska, Park Krajobrazowy „Góra Św. Anny”, Zarząd Opolskich Parków Krajobrazowych w Ładzu.

[12] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 r. w sprawie uznania za pomnik historii (Dz.U. Nr 102, poz. 1061).

[13] J. Lang, 1987, Creating Architectural Theory. The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, Van Nostrand Reinhold, New York.

[14] K. Frampton, 1983, Towards a Critical Regionalism, Six Points for an Architecture of Resistance, w: Foster H. (red.), The Anti-Aesthetic, Essays on postmodern culture, Bay Press, Washington.

[15] K. Lynch, 2011, Obraz miasta, Archivolta, Kraków.

[16] C. Norberg-Schulz, 1980, Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, Rizzoli, New York.

[17] C. Norberg-Schulz, 2000, Bycie, przestrzeń, architektura, Wydawnictwo Murator, Warszawa.

[18] C. Alexander, 2002, The nature of order. An essay on the art of building and the nature of universe. Book 1: The phenomenon of life, Berkeley, CA: The Center for Environmental Structure, USA.

[19] <https://www.architekturaibiznes.pl/westival-2022-młoda-polska.11259.html> (dostęp :22.08.2022)

[20] I. Wilczek, 2021, The layers of history. New architecture interventions in castle ruins, Frontiers of Architectural Research, <https://doi.org/10.1016/j.foar.2020.12.001>.

DOI: 10.5604/01.3001.0016.0605

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA
Wilczek Iwona, 2022, Góra Świętej Anny – przekaz znaczeń przestrzeni, „Builder” 11 (304).
DOI: 10.5604/01.3001.0016.0605

Streszczenie: Góra Św. Anny jest ośrodkiem kultu i centrum pielgrzymkowym o długiej historii, jest też miejscem pamięci związanym z historią III powstania śląskiego. To ważny

punkt na mapie Górnego Śląska, którego znaczenie wykracza poza granice Polski. Walory krajobrazowe przestrzeni łączą się tu ze znaczeniem społeczno-kulturowym i historycznym. Niniejsze opracowanie w sposób całościowy analizuje historyczne, kulturowe i przyrodnicze wartości tej przestrzeni. W analizie przekazu znaczeń przyjęto podejście fenomenologiczne oraz jakościową strategię badawczą. Przestrzeń Góry Św. Anny cechuje przekaz znaczeń obejmujący zarówno werbalne, jak i niewerbalne jego elementy. Wyjątkowość tego terenu, który już od ponad pięciuset lat przyciąga odwiedzających, jego *genius loci*, to cechy naturalnego krajobrazu, społeczne i historyczne znaczenie oraz doświadczenia, związane z sakralną funkcją miejsca, które nadają mu określoną tożsamość. Wszystkie obiekty architektoniczne tej przestrzeni są osadzone w pejzażu, który podkreśla związek z historią, będąc jednocześnie źródłem doświadczeń estetycznych. W narracji przestrzeni istotne jest splatanie się w jednym miejscu wątków kulturowych, historycznych i przyrodniczych. **Słowa kluczowe:** przekaz znaczeń, Góra Św. Anny, przestrzeń, architektura, tożsamość

Abstract: GÓRA ŚWIĘTEJ ANNY – THE MEANING OF SPACE. Góra Św. Anny is a center of worship and a pilgrimage center with a long history, and is also a memorial site associated with the history of the Third Silesian Uprising. It is an important point on

the map of Upper Silesia, whose significance goes beyond the borders of Poland. The landscape qualities of the space are combined here with socio-cultural and historical significance. This study comprehensively analyzes the historical, cultural and natural values of this space. A phenomenological approach and a qualitative research strategy were adopted in the analysis of the transmission of meanings.

The space of Góra Św. Anny is characterized by the transmission of meaning including both verbal and non-verbal elements. The uniqueness of the area, which has attracted visitors for more than five hundred years, its *genius loci*, are the features of the natural landscape, the social and historical significance and experiences, related to the sacred function of the place, which give it a certain identity. All the architectural objects of the space are embedded in the landscape, which emphasizes the connection to history, while being a source of aesthetic experience. In the narrative of the space, the interweaving of cultural, historical and natural threads is important.

Keywords: transmission of meaning, St. Anne's Mountain, space, architecture, identity